

PASİFİK'TEN AFRİKA'YA: YÜKSELEN GÜÇ ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI

FROM PACIFIC TO AFRICA: THE RISING POWER CHINA'S AFRICAN POLICY

Yıl 1, Sayı 1, ss.70-86.

Year 1, Issue 1, pp.70-86.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 03.01.2021

Submitted: 03.01.2021

Kabul Tarihi: 09.02.2021

Accepted: 09.02.2021

Atf Bilgisi / Reference Information

Söğütü, G. (2021).Pasifik'ten Afrika'ya: Yükselen Güç Çin'in Afrika Politikası, *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1 (1) , 70-86.

Gözde SÖĞÜTLÜ

Political Science and International Relations, Istanbul University, PhD.

gzdsogutlu@gmail.com.

ORCID ID: 0000-0002-5263-0886.

Öz

1978 yılında iktidara gelen Deng Xiaoping'in benimsediği pragmatist yaklaşım çerçevesinde liberal ekonomi politikaları uygulamaya başlayan Çin, kapalı ekonomiden dışa açık bir ekonomiye geçiş yapmıştır. Bu ekonomik gelişme vizyonuna bağlı olarak Çin ciddi bir enerji ithalatçısı ve ürettiği mallar açısından da büyük bir emtia ihracatçısı haline gelmiştir. Çin için sürekli büyüyen bir ekonomiye sahip olmak ülkenin gelişimi için önem arz ederken büyümenin ve rejimin devamlılığı açısından da kritik bir hal almıştır. Diğer yandan Afrika kıtası soğuk savaş döneminin iki kutuplu kamplaşmasının neden olduğu ikincil öneminden ziyade değişen kutuplaşma sisteminin bölgesel ve küresel aktörlerin dış politika anlayışlarında yarattığı değişimle birlikte küresel rekabetin odak noktası olmuştur. Bu doğrultuda demografik yapısı, zengin yer altı kaynakları, önemli bir pazar olma potansiyeli ve Birleşmiş Milletler gibi çok uluslu kuruluşlardaki oy oranıyla küresel güç olma iddiasındaki hiçbir devletin ilgisiz kalamayacağı Afrika kıtası, uluslararası konjonktürde ekonomik ve siyasi etkisini artırmak isteyen Çin için oldukça önemli bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Sömürgecilik ve emperyalist tutum ve politikalara karşıtlık bağlamında ulusal özgürlük ve bağımsızlık ilkeleri ekseninde gelişim gösteren Çin-Afrika ilişkileri, Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC)'nun kurulmasıyla görünürlük kazanmıştır. Çalışmada ideolojiden pragmatizme yönelerek Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC)'nun kurumsal yapısı çerçevesinde sürdürülen Çin-Afrika ilişkileri incelenmektedir. Ayrıca Çin'in, Afrika kıtasına yönelik kapsamlı stratejisinin ardındaki temel faktörler çerçevesinde Afrika jeopolitiğinin Çin dış politikasına olan etkisi değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Yükselen Güç Çin, Afrika Kıtası, Çin- Afrika İlişkileri, Çin- Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC).

Abstract

China, which started to implement liberal economic policies within the framework of the pragmatist approach adopted by Deng Xiaoping, who came to power in 1978, has transitioned from a closed economy to an open economy. Depending on this vision of economic development, China has become a serious energy importer and a major exporter of commodities in terms of the goods it produces. While having a constantly growing economy is important for the development of the country, the

sustainability of growth has become critical for the continuity of the regime. On the other hand, the African continent has become the focal point of global competition with the change in the foreign policy understanding of regional and global actors rather than the secondary importance caused by the bipolar polarization of the cold war period. In this respect, the African continent, where no state claiming to be a global power can remain indifferent with its demographic structure, rich underground resources, potential to be an important market and the rate of votes in multinational organizations such as the United Nations, is a very important region for China who wants to increase its economic and political influence in the international conjuncture. stands out. China-Africa relations, which developed on the axis of national freedom and independence in the context of opposition to colonialism and imperialist attitudes and policies, gained visibility with the establishment of the China-Africa Cooperation Forum (FOCAC). In the study, China-Africa relations that are carried out within the framework of the institutional structure of the China-Africa Cooperation Forum (FOCAC) by turning from ideology to pragmatism are examined. In addition, the impact of African geopolitics on Chinese foreign policy is evaluated within the framework of the main factors behind China's comprehensive strategy for the African continent.

Key Words: International Relations, Rising Power China, Africa Continent, China-Africa Relations, China-Africa Cooperation Forum (FOCAC).

Structured Abstract

Thanks to its rich cultural history, unique civilization structure and Deng Xiapoing's policy of opening to the outside world, which was announced towards the end of the 1970s, China has become an important actor on a global scale with its economic rise. In line with its desire to create new international rules and to have the power to reform the norms of international institutions in accordance with its own interests, on the basis of its economic and political growth within the framework of this expansion policy, China is trying to expand its sphere of influence in the African continent like every dominant power. Although China-Africa relations are shaped in line with geopolitical and ideological conditions, the most successful reflection of China's policy of opening up to foreign countries in practice is the African policy. Beijing administration focused on maintaining stability at the point of economic development in line with the approach of "building a sustainable peace, harmonious and rich world altogether" adopted in foreign policy. In this context, China tries to strengthen its institutional relations with the countries of the continent in political, cultural, economic and commercial fields in a way to turn the rapidly rising position of the African continent in the world conjuncture in its favor. The history of China's relations with African countries, which is one of the most important actors of the international system today, dates back to the 1950s. Ideological proximity and mutual diplomatic support formed the defining features of the first phase of relations between China and African countries. However, this feature towards politics did not exclude activities in the economic field.

The Chinese government provided significant economic assistance to many African countries before the 1980s and contributed significantly to the development of these countries. The second phase of China-Africa relations started almost simultaneously with the "Reform and Opening" policies implemented in China in the late 1970s. Compared to the first stage, this stage is notable for their pragmatic approach seeking new economic cooperation models. In the 2000s, China and African countries decided to establish a comprehensive mechanism for better communication and cooperation by aiming to establish new bilateral relations. As a result of this determination, the China-Africa Cooperation Forum (FOCAC) was established. The first Ministerial Conference was held in Beijing in October 2000, FOCAC increased the cooperation between China and African countries by developing equal consultation in relations between the two sides. Underlining that it has a similar historical experience with the continental countries, China has created a positive perception towards itself in the eyes of the peoples of the continent with assertive discourses such as peaceful rise, common benefit, and relationship between equals. FOCAC summits, which were put into practice in 2000, are very important in the context of turning these statements of China into practice. Since its establishment, China has become the biggest trade partner of Africa with the aid and investment projects it has implemented in line with its desire to establish a more comprehensive partnership with the countries of the continent. In addition to high-level visits with continental countries, China has internalized its political and economic influence by building ports and canals, roads and power plants, railways and airports in Africa. However,

the summit meetings, which allow for remarkable developments in the fields of trade and energy between China and African countries, have been among the discussed topics of global politics. China is increasing its share of exports and imports towards continental countries, especially in line with its policy that does not require any conditions for its aid and investments. This attitude of China, which is regarded as an important alternative and resource provider by African leaders, is criticized especially for controlling the countries of the continent by creating a dependency relationship through high loans. The Beijing administration asserts that the Chinese foreign policy regarding the criticisms in question is based on the principles of respect for sovereignty, non-interference in domestic affairs, on the one hand it increases its image in Africa.

Considering the need for energy and raw materials for China's growing economy, it is possible to foresee that the flow of trade and investment to the continental countries where political and economic relations should be maintained in a positive atmosphere will continue. While this situation undoubtedly creates new opportunities for African countries, what is important is whether these opportunities can be used to accelerate economic development and reduce poverty in continental countries. In addition, the future success of Chinese investments depends on the political stability in the continental countries. Unconditional development assistance offered by China to African governments may lead to an increase in authoritarian regimes in continental countries where internal conflicts are experienced. In this important process, the first step of the continental countries should be to manage their relations with China correctly and to implement the necessary structural transformations in order to reduce poverty and guarantee social security in a way that aids and investments in question will guarantee peace and stability in the continent.

In the study, in order to better understand the relations of China with African countries, who want to partner with these resources in today's global system, where resources, especially energy, are important, structural features of the relations in historical context are revealed. Undoubtedly, the point that China and African countries have reached today is a product of China's foreign policy choices throughout history. In addition to the aforementioned choices, the China-Africa Cooperation Forum (FOCAC) summits, which were established in 2000 to strengthen the ties with the continental countries, formed the basis of the multi-level cooperation relationship between the parties. In this context, the FOCAC summits, where decisions were taken as a roadmap for strategic cooperation between the parties, were discussed and China's long-term strategies transformed from an ideological approach to an economic-based pragmatism for the African continent, which guarantees an important market for both Chinese manufacturing companies in world politics.

Giriş

Afrika kıtası sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynakları, genç ve dinamik nüfusu ve potansiyel pazar olma gücü ile küresel siyasette etki alanını genişletmek isteyen hiçbir devletin ilgisiz kalamayacağı bir bölgedir. Çin de 1978 yılındaki dış dünyaya açılım politikası çerçevesinde sürdürdüğü ekonomik ve siyasal büyümesi temelinde yeni uluslararası kurallar yaratma ve uluslararası kurumların normlarını kendi çıkarına uygun olacak şekilde reforma etme gücüne sahip olma arzusu doğrultusunda her başat güç gibi Afrika kıtasındaki nüfuz alanını genişletmeye çalışmaktadır. Çin-Afrika ilişkileri jeopolitik, ideolojik koşullanmalar doğrultusunda şekillenmekle birlikte Çin'in dışa açılım politikasının pratikteki en başarılı yansıması Afrika politikasıdır.

Pekin yönetimi dış politikada benimsediği "hep birlikte sürdürülebilir barışın, ahenkli ve zengin dünyanın inşası" yaklaşımı doğrultusunda ekonomik kalkınma noktasında istikrarın devam ettirilmesine odaklanmıştır. Barışçıl yükselme stratejisi doğrultusunda gücünü artırmaya çalışan Çin bu bağlamda Afrika kıtasının dünya konjonktüründe hızla yükselen konumunu kendi lehine çevirecek şekilde kıta

ülkeleriyle siyasi, kültürel, ekonomik ve ticari alanlardaki kurumsal ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır.

Çalışmada enerji başta olmak üzere kaynakların her geçen gün önem kazandığı günümüz küresel sisteminde bu kaynaklara ortak olmak isteyen Çin'in Afrika ülkeleri ile ilişkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için tarihsel bağlamda ilişkilerin yapısal özellikleri ortaya konulmuştur. Hiç şüphesiz Çin ve Afrika ülkelerinin günümüzde geldikleri nokta Çin'in tarih boyunca yapmış olduğu dış politika tercihlerinin bir ürünüdür. Söz konusu tercihlere ilave olarak özellikle 2000 yılında kıta ülkeleriyle olan bağların pekiştirilmesi için kurulan Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) zirveleri taraflar arasındaki çok düzeyli iş birliği ilişkisinin temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda taraflar arasında stratejik iş birliğine yönelik yol haritası niteliğindeki kararların alındığı FOCAC zirveleri ele alınmış ve Çin'in dünya politikasında hem siyasi tatmini için hem de Çinli üretici şirketler için önemli bir pazarı garantileyen Afrika kıtasına ilişkin ideolojik yaklaşımdan ekonomik temelli pragmatizme dönüşen uzun vadeli stratejileri incelenmiştir.

1. Çin-Afrika İlişkilerinin Tarihi Arka Planı

Günümüzde Afrika kıtasını en iyi analiz eden oyun kuruculardan biri olan Çin'in, Afrika ülkeleri ile ilişkilerinin anlaşılabilmesi taraflar arasındaki ilişkilerin tarihsel arka planını ortaya koymayı gerekli kılmaktadır. Tarihi iki bin yıl öncesine dayanan Çin- Afrika ilişkileri modern ulus devlet öncesinde bölgeler arası göç ve ticari faaliyetlerle gelişme göstermiştir (Edoho, 2011, s.105). Modern anlamda ilişkilerin başlangıcı ise Afrika toplumlarının İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlıklarını kazanmasıyla başlamıştır. Emperyalizme karşı yoksul dünyanın dayanışması vurgusunun ön plana çıktığı söz konusu dönemde iki taraf ilişkilerinin temel motivasyonunu, sömürgeciliğin yıkıcı etkileriyle mücadele, karşılıklı ekonomik büyüme ve kalkınmanın teşvik edilmesinde daha yakın iş birliği kurulması gerekliliği oluşturmuştur (Hinga vd. 2013, s.26). Çin'in birçok Afrika ülkesi gibi emperyalizme karşı mücadele ederek kurulmuş bir ülke olmasının yanı sıra Afrika halklarının ulusal kurtuluş hareketlerine destek vermesi iki taraf arasındaki ilişkilerin ortak kader ve duygudaşlık zemininde ilerlemesini sağlamıştır. Çin'in ABD, Fransa ve diğer sömürgeci ülkeler gibi beyaz sömürgeciliğinin temsilcilerinden olmaması Afrikalı toplumlar nezdinde Çin'e olumlu bir devlet kimliği inşa edilmesini sağlamıştır (Koşar, Çin'in Afrika İstilas). Daha açık bir ifadeyle her iki aktörün de sömürge geçmişine sahip olması ilişkilerde yakınlaştırıcı psiko-politik bir etki yaratmıştır. Afrika ile benzer tarihsel deneyimlere sahip olan Çin kıtadaki ulusal kurtuluş hareketlerini "üçüncü dünyanın kurtuluşu" şeklinde karşılayarak günümüzde kıtanın önemli stratejik ortaklarından biri olma ve kıta ülkeleri ile çok boyutlu ilişkiler kurma hakkı elde etmiştir (Koşar, Çin'in Afrika İstilas).

1955 yılında Endonezya'nın başkenti Bandung kentinde bağımsızlığını yeni kazanmış Afrika ve Asya ülkelerinin, ABD ve Sovyetler Birliği gibi iki büyük nükleer güç karşısında varlıklarını korumak için birlik ve dayanışma sağlamaları amacıyla düzenlenen Bandung Konferansı, Çin ve Afrika arasında geleneksel dostluk ve iş birliği ilişkisinin kurulmasına zemin hazırlamıştır (Armaoğlu, 2009, s. 749). Afrika ile ilişkilerinde önemli bir başlangıç noktasını teşkil eden Konferanstan sonra Çin üçüncü dünyanın liderliğine soyunarak her türlü sömürgeciliğe karşı olduğunu göstermek adına Kongo, Angola ve Cezayir'in bağımsızlık hareketlerini desteklediği mesajını vermiştir (Chinadaily, 20 Mart 2005). Afro-Asya ekonomik ve kültürel iş birliğinin teşvik edildiği ve sömürgeciliğin kınandığı Bandung Konferansı, Çin'in kendisini Afrika ve Asya ülkelerine bir model olarak sunması için eşsiz bir platform olmuştur (Agbebi vd. 2017, s.432). Gelişmekte olan güney ülkelerinin ekonomik ve kültürel iş birliği anlaşması imzalamaları ile sonuçlanan Konferanstan sonra Çin-Afrika ilişkilerinin geleceğini belirleyen ikinci önemli gelişme 1957'de Afro-Asyalı Halkların Birlik Organizasyonu'nun kurulması olmuştur. Çin-Afrika iş birliğinin ortak düşüncesi olan "ulusal özgürlük ve bağımsızlık" ilkeleri çerçevesinde düzenlenen organizasyon ile "üçüncü dünyacılık"ın temeli atılmıştır (Larkin, 28).

Çin-Afrika ilişkileri daha çok uluslararası konjonktürde meydana gelen olayların etkisiyle şekillenmiştir. Nitekim Çin dış politikasında 1960'larda öne çıkan üçüncü dünya vurgusu Çin'in aynı zamanda Sovyetler Birliği ile ideolojik bir kopuş yaşadığı döneme denk gelmiştir. ABD'den sonra Sovyetler Birliği ile de arası açılan Çin dünyanın ağırlık merkezinin Asya, Afrika, Latin Amerika'daki bağımsızlık hareketlerine doğru kaymakta olduğunu savunmuştur. Çin bu dönemde üçüncü dünya ülkelerinin liderliğine soyunarak kendini dünyanın ağırlık merkezine yerleştirmekle kalmayıp aynı zamanda içine düştüğü uluslararası izolasyonu kırmaya çalışmıştır (Üngör, 2009, s.30).

Çin'in Afrika ile yakınlaşmasında sömürge sonrası dönemi de belirleyen soğuk savaş dönemindeki ilişkileri ideolojiye dayanmaktaydı. Modern siyasi ve ekonomik ilişkilerin temellerinin atıldığı bu dönemde Afrika, Pekin tarafından ABD, Sovyetler Birliği ve diğer Avrupa ülkeleri ile ideolojik rekabetin yanı sıra sosyalist devrim markasını ihraç ettiği bir yer olarak görülüyordu. Çin bu dönemde Güney Afrika'da özellikle Sovyetler Birliği ile değil Maoist Çin'le ideolojik olarak uyumlaştırılmış kurtuluş hareketlerine diplomatik ve askeri destek vermiştir. Çin, Tayvan meselesi dolayısıyla Afrika ülkelerinin desteğini kazanabilmek adına kurtuluş hareketlerine destek verirken Afrika ülkeleri de sömürgeciliği sona erdirmeye mücadelelerinde Çin'in sağladığı ekonomik ve finansal yardımlara büyük değer atfetmişlerdir. (Üngör, 2009, s.30). Mısır ile başlayan Çin'in dış yardım faaliyetleri Afrika ülkelerinin Tayvan'ın egemen bir devlet statüsünün kabul edilmemesi konusunda Pekin yönetiminin politikalarını desteklemeleriyle geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Strange vd. 2013, s.3-4).

Çin'in Afrika ile ilişkilerini belirleyen faktörlerden bir diğeri Çinli devlet başkanları ve bakanlarının Afrika ülkelerine gerçekleştirmiş oldukları üst düzey ziyaret ve toplantılardır. Özellikle Çin devlet başkanı Zhou Enlai 1963 ile 1965 yılları arasında Afrika'nın Çin için önemine dikkat çeken ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bir Çin başbakanının Afrika ülkelerine gerçekleştirmiş olduğu ilk ziyaret olma özelliği taşıyan ziyaretlerde Enlai, taraflar arasındaki ilişkilerde dikkat edilecek ilkelere bahsetmiştir. Çin dış yardımlarının ana çerçevesini belirlemekle birlikte bir ülke-bir kıta arasındaki kapsamlı ilişkilerin başlangıcı niteliğindeki söz konusu bu ilkeler "barış içinde birlikte var olmanın beş prensibi" başlığı altında açıklanmıştır: 1) Barış, tarafsızlık ve bağlantısızlık, 2) Afrika birliği ve dayanışması, 3) Anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, 4) Afrika'nın bağımsızlığına saygı duyulması 5) Afrika'nın iç işlerine karışmama başlıklarını kapsayan ilkeler dostane ilişkileri pekiştirmiştir (Zezeza, 2014, s.147).

1950'lerden itibaren anti-emperyalizm ideolojik söylemi çerçevesinde gelişen ilişkiler 1960'ların ortalarına gelindiğinde Çin'de Mao Zedong yönetiminin başlatmış olduğu proleter kültür devrimi¹'nin bazı Afrika ülkelerince devrim ihracı şeklinde anlaşılması dolayısıyla zayıflamıştır (Edoho, 2011, s.115). Nitekim bu dönemde Çin'in Kamerun ve Nijerya gibi Afrika ülkelerindeki meşru hükümetlere karşı başlatılan ayaklanmaları desteklemesi ilişkilerde anlaşmazlıklar yaşanmasına neden olmuştur. Çin'in kıta ülkelerinin içişlerine karıştığı yönünde bir izlenim uyandıran bu gibi eylemleri 1965 yılında Burundi, Benin, Orta Afrika Cumhuriyeti, Gana (africa.cgtm.com, 23 Mart 2017) ve Tunus'un Pekin ile diplomatik ilişkilerini kesmelerine neden olmuştur. Aynı yıl Kenya, Çin diplomatlarını sınır dışı etmiştir (Alpay, 2009, s.6). Devrimle birlikte zayıflayan ilişkiler Mao'nun ölümüyle birlikte yeniden canlanmaya başlamıştır. İlişkileri yeniden geliştirme taraftarı olan Çin, reel kişi başı GSYH bakımından bugünlere

¹ **Kültür Devrimi:** Mao Zedong önderliğindeki Çin Komünist Partisi'nin, 1966-1976 arasında kontrolü yeniden ele geçirme isteğinin neden olduğu on yıl süren politik ve sosyal kaos dönemiydi. Sosyalist sistemin sağlatılmasını ve geliştirilmesini kolaylaştırmak için kapitalist yoldan geçen otoritelere karşı mücadele etmek ve onları ezmek amaçları doğrultusunda siyasal, sosyal ve kültürel pek çok alanda yeni politikaların uygulanmasını esas alıyordu. Bu doğrultuda ülkenin kırsal kesim gençliğinden "Kızıl Muhafızlar" olarak isimlendirilen gruplar teşkil edildi. Kısa sürede ivme kazanan hareket, ülkede iki milyona yakın insanın hayatı kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. The Cultural Revolution: all you need to know about China's political convulsion, *The Guardian*, 11 May 2016.

kıyasla Sahra-altı Afrika ülkeleriyle yarışacak durumda olmamasına rağmen söz konusu ülkelere yardım etmeyi sürdürmüştür. Bu durumun çarpıcı bir örneği 600 milyon ABD dolarına mal olan ve 15.000 Çinli işçinin yardımı ile inşa edilen Tanzanya-Zambiya demiryolunun Çin tarafından finanse edilmesidir (Moham vd. 2008, s.29). Pekin yönetiminin daha sonraki dış yardımlarına referans teşkil edecek demiryolu projesi ile beyazların azınlıkta olduğu Rodezya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki ırkçı yönetimler bypass edilmiştir (Broutigam, 2008, s.8-9).

1978'de Çin'de iktidara gelen Deng Xiaoping'in benimsediği pragmatist yaklaşımla başlattığı reformlaşma süreci üçüncü dünyanın Çin dış politikasındaki önemini azalmasına neden olmuştur. Bütüncül bir üçüncü dünya politikasının sergilenmediği süreç 1989'da yaşanan Tiananmen Olayları ile son bulmuştur.² 1989'da demokrasi talep eden Çinli öğrencilerin başkent Pekin'deki Tiananmen Meydanı'nda başlattıkları gösteri hareketleri daha sonra 341 şehre yayılmıştır. Karşı devrim hareketi olarak algılanan ve baskı ve şiddet yoluyla bastırılmaya çalışılan gösteriler dolayısıyla Çin Batı'nın ekonomik ve askerî yaptırımlarına maruz kalmıştır. Çok sayıda işçi ve öğrencinin hayatını kaybettiği olaylarda Çinli politika yapımcıların izledikleri tutum Çin için dünya üzerinde olumsuz bir imajın yaratılmasına neden olmuştur (Tull, 2006, s. 462). Demokrasi ve insan hakları hususunda maruz kaldığı yoğun baskılar karşısında Çin dış politika önceliklerini yeniden gözden geçirerek Afrika ülkeleriyle daha yakın ilişkiler kurma ihtiyacı duymuştur (Tull, 2006, s. 462). Daha açık bir ifadeyle Batı'nın izolasyonist politikalarına karşı alternatif koalisyon arayışına yönelen Çin BM gibi uluslararası platformlardaki ağırlıklı nüfusları dolayısıyla yüzünü yeniden Afrika ülkelerine dönmüştür.

1990'lı yıllarla birlikte Çin-Afrika ilişkilerinin bir sonraki aşamasını belirleyecek dört önemli gelişme yaşanmıştır. İlk olarak soğuk savaşın sona ermesi sonrasında her iki bloğun kıtaya yönelik baskıcı politikalarının son bulmasıyla Afrika kıtası kendisini yıpratın çatışmalardan kısmen kurtulmuştur. Bu durum Çin gibi ülkelerin kıta için yeni küresel ortaklar bulma ihtiyacını karşılama durumu yaratmıştır. İkinci olarak Afrika genelinde hız kazanan demokratikleşme mücadeleleri devletlerin iyi yönetim ve ekonomik kalkınma süreçlerini başlatmıştır (Zezeza, 2014, s.148). Çin'in Afrika politikasına öncelik vermesine neden olan üçüncü gelişme ise demokratikleşme rüzgârının ulaştığı Tayvan'ın Afrika genelinde diplomatik etkinlik kazanması olmuştur. Çin-Afrika ilişkilerinin güçlenerek sürdürülmesine etki eden son gelişme ise küreselleşme dalgasının ülkeler ve şirketler arasında ekonomik rekabeti artırması olmuştur. Özellikle yıllarca umutsuz bir kıta olarak anılan Afrika kıtasının küresel rekabete sahne olması kapitalist ekonomiye geçiş yapan Çin için cazibesini artırmasına neden olmuştur (businessdiplomacy.net, 28 Ağustos 2019). Bununla birlikte Tiananmen Olayları sonrası yaşadığı ekonomik krizi olağanüstü bir ekonomik büyüme ile aşın Çin için Afrika kıtası sahip olduğu doğal kaynaklar ve zengin yer altı kaynakları dolayısıyla önemli bir kaynak temini haline gelmiştir. Sonuç olarak ekonomik kalkınması sonrasında dünyanın en çok enerji tüketen ülkelerinden biri haline gelen Çin'in Afrika kıtası ile sürdürdüğü ilişkiler ideolojiden ekonomik temelli pragmatizme dönüşmüştür (Pang, 2013, s.147). Bu bağlamda büyüyen Çin sanayisinin kısıtlı iç kaynaklarla karşılayamadığı hammadde ve enerji ihtiyacını karşılamak ve tüketim ürünlerine ilişkin yeni ihraç pazarları bulmak için devlet başkanı Jiang Zemin'in 1996 yılında altı Afrika ülkesine gerçekleştirdiği ziyaretler önem teşkil etmektedir. Söz konusu ziyaretlerde kıta ülkeleriyle 23 ekonomik ve teknik iş birliği anlaşması imzalanması iki taraf ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmıştır (President Jiang Zemin's Visit to Six African Countries). Çin'in kıta ülkeleriyle ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak ziyaretlerde Zemin, Çin'in uluslararası sistemdeki politik ve ekonomik rolüne vurgu yaparak yeni dönem Afrika

² 1989 Tiananmen Meydanı Olayları, Çin'de 15 Nisan - 4 Haziran 1989 tarihleri arasında meydana gelmiştir. 1978'den itibaren devam eden ekonomik reformların sonucunda enflasyonun arttığını ve buna bağlı olarak da proletaryanın yaşamını tehdit eden işsizliğin arttığını düşünen öğrencilerin, aydınların ve işçilerin önderliğinde gerçekleşen gösterileri ve ardından yaşananları ifade eder. Bu gösteriler, ÇHC hükümeti tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış ve pek çok sivil yaşamını yitirmiştir. Çin resmi kaynaklarına göre ölü sayısı 200-300 arası iken, Çinli öğrenci örgütlerine ve Çin Kızılhaç'ına göre ise bu rakam 2000-3000 arasındadır. Detaylı bilgi için bkz: Robert L. Worden, "China's Balancing Act: Cancun, the Third world, Latin America", *Asian Survey*, 23(5), 1983, s. 619.

politikasına dair prensiplerden söz etmiştir. Bu prensiplere göre iki taraf arasındaki içten dostluğun artırılması adına tüm ilişkiler eşitlik, egemenliğe saygı ve birbirinin işlerine müdahalede bulunmama, ortak çıkar bağlamında birlikte gelişme, küresel meselelerde arttırılmış bilgi paylaşımı ve iş birliği ve son olarak da adil ve dürüst bir uluslararası ekonomik ve siyasi düzen inşa etme maddelerine dayanmaktaydı (Shelton vd. 2008, s.65). Bu beş maddelik öneriyi 2000 yılının kasım ayında, Pekin’de Afrikalı ve Çinli bakanlar tarafından gerçekleştirilen ve ilişkilerin kurumsal bir nitelik kazanmasını sağlayan Çin-Afrika İşbirliği Forumu (Forum on China-Africa Co-operation – FOCAC)’nun kurulması izlemiştir (Koşar).

2. Güney-Güney Küreselleşmesinin Güçlü Dayanağı: FOCAC

1990’lı yıllarla birlikte Çin’in Afrika kıtası ile kurmuş olduğu ilişkiler ideolojik temelli ilişkilerden Pekin’in ekonomik çıkarlarının baskın olduğu bir yapıya evrilmiştir. Bu dönemde bağımsızlığını kazanmış birçok Afrika ülkesinin ekonomisinin de canlanmasıyla birlikte Çin kıta ülkeleriyle ikili ilişkilerini istikrarlı ve sürdürülebilir bir yönde zenginleştirmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu doğrultuda taraflar arasında diplomatik, ticari, güvenlik ve yatırım ilişkilerinin geliştirilmesi için kurulmuş birçok kuruluştan belki de en önemlisi 2000 yılında kurulan Çin Afrika İşbirliği Forumu (Forum for China Africa Cooperation-FOCAC)’dur. 53 Afrika ülkesinin aktif olarak katılım sağladığı kuruluş sayesinde Çin kıtadaki ekonomik ve siyasi etkisini arttırmıştır (Shelton vd. 2008, s.65). 1955 Bandung Konferansı’nın tarihsel sürekliliği olarak görülen FOCAC zirveleri ile Çin ve Afrika ülkeleri arasında kapsamlı stratejik ortaklık ve iş birliğinin geliştirilmesi yönünde ortak bir diyalog zemininin kurulması hedeflenmiştir (The Role of FOCAC). Retorik vurgusu Güney-Güney iş birliği ve karşılıklı kalkınma olan FOCAC soğuk savaş sonrası ortaya çıkan tek kutuplu dünya düzenine karşı alternatif, adil ve eşitlikçi yeni bir uluslararası düzenin teşvik edilmesi ve Çin ve Afrika ülkeleri arasında ekonomi başta olmak üzere ticari ve sosyal kalkınma konularında iş birliğinin güçlendirilmesi alanlarına odaklanmıştır (Erika, s. 211). Uzun vadeli ilişkilerin planlı şekilde geliştirilmesi amacıyla kurulan FOCAC’ın 1. Balkanlar Konferansı’nın Pekin’de hayat bulmuştur. Söz konusu konferansta Çin-Afrika İşbirliği Forumu Pekin Deklarasyonu ile Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Çin-Afrika İşbirliği Programı olmak üzere uzun vadeli, istikrarlı ve karşılıklı kazanımlara dayalı iki önemli belge kabul edilmiştir. Ayrıca her üç yılda bir Çin ve Afrika’da toplanan bir bakanlık konferansı düzenlenmesine karar verilmiştir (The First Ministerial Conference of FOCAC). İlk gerçekleştirildiği yıldan bu yana Çin ve Afrika ülkeleri arasındaki diyalogu ve iş birliğini güçlendiren başlıca araç haline gelen FOCAC’ın 2. Balkanlar Konferansı Etiyopya’nın başkenti Addis Ababa’da gerçekleştirilmiştir. İkinci konferansın ana görevi, ilk zirvede kabul edilen iki belgenin uygulanmasını gözden geçirmek ve insan kaynakları, tarım, altyapı inşaatı, yatırım ve ticaret gibi kilit alanlarda iş birliğini derinleştirmek için yeni fikirler ve tedbirler almak olmuştur. Konferans, her iki tarafın siyasi ve uluslararası ortak meseleler konusunda fikir birliğini yansıtan Addis Ababa Eylem Planı 2004-2006’nın kabulü ile sona ermiştir. Bununla birlikte 1 milyar dolar değerinde 21 iş birliği anlaşması imzalanmıştır (Shelton vd. 2008, s.90). 48 Afrika ülkesinin katılımıyla gerçekleştirilen üçüncü FOCAC konferansı öncesinde Çin-Afrika diplomatik ilişkilerinin tesisinin ellinci yıldönümü olması münasebetiyle 2006 yılı “Afrika yılı” olarak ilan edilmiştir (Anshan vd., s.13). Taraflar üç yıllık bir plan çerçevesinde Güney-Güney dostluğunu güçlendirmeye yönelik yeni girişimlerle siyasi ve ticari bağlarını stratejik ortaklık şeklinde derinleştirme konusunda mutabakata varmışlardır. Borç verme, ekonomik yardımda bulunma, altyapı çalışmaları, teknoloji transferi, finans ve sosyal güvenlik konularını kapsayan bir dizi anlaşmanın imzalandığı konferansta 2010 yılına kadar Çin ve Afrika arasındaki ticaret hacminin 100 milyar ABD dolarına çıkarılması hedeflenmiştir (Anshan vd., s.13). Günümüzde bu rakamın üstüne çıkmış olan ticaret hacminin ilerleyen yıllarda da artacağı öngörülmektedir. Nitekim 1960’lardan bu yana emperyalizme birlikte karşı durma hedefiyle Afrika ülkeleriyle dayanışma içinde olan Çin, 2012 yılında 200 milyar dolara ulaşan ticaret hacmiyle ABD’yi geride bırakıp Afrika’nın en büyük ticaret ortağı olmuştur.

FOCAC 4. Balkanlar Konferansı 2009 yılında Çin Başbakanı Wen Jiabao önderliğinde Mısır’da icra edilmiştir. Jiabao önderliğinde iklim değişikliği, bilim ve teknoloji, finans, tarım, eğitim, sağlık ve

kültürel alanlarda kıta ülkeleriyle iş birliğini geliştirmeye yönelik önlemler hayata geçirilmiştir (Tepebaş, TASAM). “Barış ve Güvenlik için Çin-Afrika İşbirliği Pekin Eylem Planı” belgesinin ilan edildiği FOCAC 5. Bakanlar Konferansı, Pekin’de düzenlenmiştir. Buradaki başlıca hedefler; Afrika Birliği ve Afrika ülkeleri ile iş birliğini derinleştirmek, kitadaki barışı koruma eylemlerine mali destek sağlamak ve barış ve güvenlik konularında daha fazla Afrikalıyı eğitmek olmuştur (Anshan vd., s.17). 6. FOCAC Balkanlar Konferansı daha önceki zirve toplantılarından farklı olarak ilk kez bir Afrika ülkesinin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Çin ve Afrika halkları arasındaki dayanışmayı ve iş birliğini pekiştirmek amacıyla “Çin-Afrika Birlikte İlerleme: Ortak Kalkınma için Kazan-Kazan İşbirliği” teması altında icra edilen konferansta Pekin yönetimi Afrika ülkelerine 60 milyar dolarlık kredi desteğinde bulunacağını belirtmiştir. Konferans sonrasında kabul edilen Johannesburg Deklerasyonu ve Eylem Planı ile özellikle sanayileşme, tarım, altyapı, finans, ticaret ve yatırım, yoksulluğun azaltılması, sağlık ve güvenlik gibi alanlarda iş birliği projelerinin desteklenmesi konularında anlaşmaya varılmıştır (Declaration of the Johannesburg Summit of the Forum on China-Africa Cooperation). FOCAC 7. Balkanlar Konferansı 2018’de Pekin’ in ev sahipliğinde Çin ve 53 Afrika ülkesinden üst düzey devlet ve hükümet başkanlarının yanı sıra Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği gibi uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. “İşbirliği Yoluyla Ortak Kazanç, El Ele Daha Güçlü Bir Çin-Afrika Kader Ortaklığı” teması ile gerçekleştirilen zirvede ikili iş birliğini kapsamlı olarak geliştiren yeni stratejiler ve tedbirler açıklanmıştır. Konferansta endüstri, altyapı tesisleri, ticaret, sağlık, kültürel iletişim ile barış ve güvenlik gibi alanları kapsayan FOCAC Pekin Eylem Planı açıklanmıştır. Konferans, 8. Balkanlar Konferansı’nın 2021 yılında başkent Dakar’daki uluslararası limanı Afrika’daki ticaret trafiğinde öne çıkan Senegal’de düzenlenmesi kararının alınmasıyla son bulmuştur. Konferansta Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, FOCAC’ın kurulmasından bu yana geçen 18 yılda “müzakere, ortak inşa ve paylaşım” ilkelerini izleyerek eşit, somut ve verimli bir iş birliği markası yarattıklarını belirtmiştir (The 7th Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) Held in Beijing). Yi, aralarında Mısır, Cibuti, Zimbabve gibi kıta ülkelerine ilişkin gerçekleştirdiği ziyaretlerde 2020 yılının FOCAC’ın kuruluşunun 20. yıldönümü olması sebebiyle Çin Afrika ilişkileri açısından taşıdığı önemi belirtmiştir. Yi, ayrıca FOCAC kapsamında gerçekleştirilen konferansların taraflar arasında daha sıkı bir kader ortaklığı inşa ettiğini Çin ile iş birliğinin Afrika’nın başarısı için hayati önem taşıdığını belirtmiştir (Xinmen, 2020).

2008 yılında Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansında, küresel ekonomik sistemde iki önemli gelişme olduğu vurgulanmıştır: yeni ortaya çıkan güçler ve gelişmekte olan ülkeler arasında derinden artan iş birliği. Bu bağlamda Güney ülkeleri arasında yer alan yükselen Asya gücü Çin ile dünyadaki gelişmekte olan en fazla ülkeye ev sahipliği yapan Afrika kıtası arasında Güney-Güney iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulmuş olan FOCAC dikkat çekicidir (Shaw vd. s.1268). 2000 yılında kurulan FOCAC iki taraf arasındaki ilişkilerin kurumsallaşması açısından bir dönüm noktası olmuştur. Üye ülkelerle düzenli olarak bir araya gelme, birçok küresel ve bölgesel meseleyi tartışma ve iş birliği yapma şansı vermiş olan platform sayesinde ilişkilerde tarihin en parlak dönemi yaşanmaktadır (Erika, s.16). İlişkilerin çok yönlü gelişimine imkân sağlayan FOCAC’ın kuruluşundan sonra Çin’in kitadaki ticaret, yatırım ve yardımları da önemli ölçüde artmıştır. Hâlihazırda Afrika’da faaliyet gösteren 3000’in üzerindeki Çinli şirket aracılığıyla kıta üzerindeki nüfuzunu artıran Çin’in doğrudan yatırımları 3,1 milyar dolara ulaşmıştır. Afrika için önemli yatırım ve finans kaynaklarından biri haline gelen Çin, Afrika’da entegrasyonun ve ekonomik kalkınmanın temelini pekiştiren çok sayıda demiryolları, otoyollar, havaalanları, limanlar, köprüler, hidroelektrik santralleri, doğal gaz boru hatları ve telekomünikasyon gibi altyapı projelerinin yapımını üstlenmiştir (Aiping vd., 2018, s.96-97). Ticaret açısından Çin ve Afrika ülkeleri arasındaki ikili ticaret 2001’den 2005’e kadar olan dört yıllık süre zarfında 18 kat artarak 151 milyar dolara ulaşmıştır. Çin’in kıta ülkeleriyle artan ticari ilişkileri Afrika’yı bir rekabet sahasına getirmekle birlikte söz konusu ülkelerin uluslararası ilişkilerdeki değişimini de tetiklemiştir. Diğer bir ifadeyle Çinli şirketlerle iş birliği yapan Afrikalı şirketler küresel ticaret sistemine entegre olma ve kurumsal kapasitelerini geliştirme fırsatı elde etmişlerdir (Chipaika, 2013, s.149). FOCAC, Çin’in Afrika’daki ekonomik çıkarlarını güçlendirirken aynı zamanda insani yardım politikası

için de önemli fırsatlar sunmuştur. İlk FOCAC konferansından sonra kurulan Afrika İnsani Kaynak Geliştirme Fonu (AHRDF) kapsamında 2000 yılında Çin hükümeti Afrikalıların Çin’de öğrenim görmeleri için her yıl yaklaşık 1.500 öğrenciyeye burs imkânı sağlamış, Afrika’da kırsal alanlarda çalışmak üzere yaklaşık 16.000 doktor ve 700 öğretmen görevlendirmiştir (Enuka, s.213).

Küresel ölçekte endüstriyel üretimde gerekli girdiler için artan talep karşısında Afrika kıtası sahip olduğu potansiyele uygun olarak rekabete sahne olmuştur. Küresel ya da bölgesel sistemde rakiplerine karşı etkili olmak isteyen devletler bu rekabete ortak olmuşlardır. Bu bağlamda kapitalist ekonomiye geçiş için reformlarını hızlandırmış olan Çin belli ekonomik, siyasi, ticari amaçlar doğrultusunda söz konusu rekabetin en önemli oyuncularından biri olmuştur (Orakçı, 2018). Hiç şüphesiz stratejik önemi artan Afrika kıtasında etki sahasını genişletmek isteyen devletler için kıta ülkelerinin temsilcileriyle bir araya gelerek gerçekleştirdikleri zirveler bu rekabetin önemli araçlarındandır (Aydın, 2019). Bu doğrultuda 2000 yılından itibaren Çin-Afrika ülkeleri arasında gerçekleştirilen FOCAC zirvelerinde kıta ülkelerinin kalkınmasını destekleme vurgusu ön plana çıkıyor olsa da Çin’in kıta üzerinde artan ilgisini reel politik kaygılarından bağımsız düşünmek çok da mümkün değildir. Çin’in kıtada kendisini stratejik bir ortak olarak konumlandırmasına imkân sağlayan krediler ve finansal destek ile bilgi, kaynak ve tecrübesini paylaşması kıta ülkelerinin ekonomik ve ticari kalkınma perspektifi açısından olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte Çin’in söz konusu zirveler aracılığıyla kıta ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinin temel motivasyonu ekonomik kalkınmasını yatırım ve kazanç vadeden Afrika’dan bağımsız gerçekleştiremeyeceğidir. Nitekim FOCAC eylem planlarının tamamında tarım ve enerji alanlarında gerçekleştirilerek iş birliğinin ön plana çıkarılması Çin’in Afrika’ya artan ilgisinin nedenlerini göstermektedir.

3. Çin’in Afrika’da Kalkınma Politikasının Hedefleri

Sahip olduğu nüfuzu ve ekonomik büyüklüğü ile uluslararası sistemin önemli aktörlerinden biri olan Çin’in Afrika ülkeleriyle ilişkileri hem iç hem dış politika amaçları açısından her zaman hayati öneme sahip olmuştur. Çin özellikle 2000’li yıllarla beraber elde ettiği ekonomik yükselişini devam ettirirken dünya çapında refah ve eşitlik ilkelerini kapsayan güvenilir, iş birliğine yatkın, barışçıl ve gelişmiş bir ülke imajı yaratmaya çalışmaktadır. Adil bir uluslararası düzen inşa etme doğrultusunda hareket ettiğini belirten Çin stratejik ve jeopolitik bir manevra alanı olarak gördüğü Afrika ülkeleri ile iş birliği ve koordinasyon içerisinde olmuştur. İki taraf ilişkilerinin geleneksel tarihi hafızasının olumlu bir kimliğe sahip olmasının yanı sıra Çin’in kıta ülkelerinin içişlerine karışmama politikası izlemesi, herhangi bir şarta bağlanmayan destek modelleri uygulaması gibi faktörler kıtaya daha kolay kanalize olmasına imkân sağlamaktadır. Afrika kıtasının hem köklü bir diplomatik ortağı hem de önemli bir yatırımcısı olan Çin’in kıtadaki kalkınma hedefleri sadece doğal kaynaklarla sınırlı değildir aynı zamanda ticaret, güvenlik, diplomatik ve kültürel alanları da kapsayan ilişkiler çok boyutlu bir ivmeye sahiptir.

Siyasi Hedefler

Afrika kıtasında artan Çin nüfuzu ağırlıklı olarak ekonomik gerekçelerle açıklanmaya çalışılsa da Çin’in Afrika kıtasına yönelik politikalarını açıklayan en temel vurgulardan birini siyasi destek kazanma unsuru oluşturmaktadır.

Çin’in küresel güç olma hedefini sekteye uğratacak potansiyele sahip olan Tayvan’ın tartışmalı statüsü bu bağlamda önem arz etmektedir. Çin’in en önemli politik hedeflerinden birini oluşturan Tayvan’ın diplomatik açıdan ötekileştirilmesi aynı zamanda Pekin yönetiminin kıta ülkelerine yönelik yardım ve yatırımlarıyla da bağlantılıdır. Afrika ülkelerinin “Tek Çin” politikası doğrultusunda Tayvan adasını tanımamaları ve Çin’in pozisyonunu desteklemeleri yönünde cesaretlendiren Pekin, Tayvan’ı tanyan devletlerle ilişki kurmayı reddetmektedir (Sun, 2014, s.5). Afrika ülkelerinin değişen küresel

konjonktüre göre hareket etmeleri Tayvan'ın ulusal statüsüne yönelik farklı durumlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Çad 1997 yılında Tayvan yönetimini tanıması karşısında Çin Çad'a yönelik kalkınma yardımlarını sonlandırmıştır. Öte yandan Batı Afrika ülkelerinden Gambiya 2013 yılında Pekin yönetimini destekleyerek ulusal stratejik çıkarları doğrultusunda Tayvan ile ilişkilerini kesmiştir. Sonuç olarak Çin'in artan ekonomik gücüne paralel olarak bugün 54 Afrika ülkesinden 46'sının Tek Çin politikasından yana tavır almalarıyla Tayvan'ı tanıyan devlet sayısı azalmıştır (Mlambo vd., 2016,s.298).

Pekin yönetiminin Afrika'daki siyasi hedeflerinden bir diğerini BM gibi uluslararası platformlarda kıta ülkelerinin mevcut nüfuzundan yararlanmak istemesi oluşturmaktadır. Uluslararası arenada kendisi için politik birer müttefik olarak gördüğü Afrika ülkelerinin desteği Çin'in küresel yönetime katılması ve imajının gelişmesine önemli derecede katkı sağlamaktadır. Çin'in kıta ülkelerine sağlamış olduğu ekonomik desteğe karşılık Afrika ülkeleri siyasi açıdan her zaman Çin'in yanında yer almışlardır. Afrika ülkelerinin uluslararası arenada Çin'e vermiş oldukları en önemli destek 1971'de Çin'in BM'ye kabul edilmesidir. BMGK üyelerinin yaklaşık üçte birini oluşturan 26 Afrika ülkesinin Pekin yönetiminden yana tavır alması Çin-Afrika dostluk ilişkilerinin BM'ye taşındığını göstermektedir (Hurst,2010). Çin Afrika ülkeleriyle siyasi ilişkilerini güçlendirmenin küresel büyük güç olma iddiasını sağlamlaştırabileceğine inanmaktadır. Çin'in siyasi olarak Afrika ülkelerinin desteğinden sağlanmış olduğu başka bir önemli kazanç Tibet meselesidir. 2008 yılında Pekin Olimpiyatları öncesinde Çin'in söz konusu olaylarda sergilemiş olduğu şiddet yanlısı tutum BM İnsan Hakları Komitesinde Çin imajını zedeleyecek tartışmalara neden olmuştur. Pekin yönetimi uluslararası arenada kendisine yönelik yükselen eleştiriler karşısında Afrika ülkelerinin sessiz kalacaklarına veya Çin'in Tibet politikasını destekleyeceklerine güvenmiştir. Nitekim Afrika ülkeleri Pekin'in Tibet konusundaki tutumunun kendi iç meselesi olduğunu belirterek Çin'e destek vermişlerdir. Bu durum insan haklarından BM reformuna, bölgesel güvenlikten Çin'in temel ulusal çıkarlarına kadar çeşitli konularda Çin ve Afrika ülkelerinin birlikte hareket ettiklerini göstermektedir (Sun, 2014, s.5).

Ekonomik Hedefler

1978'de ülkenin en önemli siyasi figürlerinden olan Deng Şiapoing önderliğinde ilan edilen dışa açılım politikasını Afrika kıtasında etkin bir şekilde hayata geçiren Çin yükselen bir Doğu Asya gücü olarak dünya siyasetindeki konumunu keskinleştirmektedir. Dışa açılım politikasının 40. yılında Çin 3,12 trilyon dolarla dünyanın en çok döviz rezervine sahip, 11 trilyon dolarla dünyanın en büyük ikinci ekonomisi ve 170 milyar dolarla üçüncü en büyük doğrudan yabancı yatırımcısı haline gelmiştir (Durul, Kabakçı, 2018). 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olan ülke gerçekleştirdiği muazzam ekonomik büyümesi ile uluslararası arenadaki nüfuzunu sağlamlaştırmayı hedeflemektedir. Çin ekonomisi son 25 yılda ortalama yüzde 9 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Sanayi üretimi de neredeyse yüzde 50 oranında artarak elektronik ve tekstil gibi sektörlerde üretim fazlası yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu hızlı büyüme oranları hem enerji ve hammadde ithalat pazarlarına hem de Çinli üreticiler için ihracat pazarlarına duyulan ihtiyacı artırmıştır (Euka, s.209). Bu bağlamda küresel enerji rezervlerinin yüzde 30'unu elinde bulunduran mineral ve metaller açısından zengin kaynaklara sahip, genç ve dinamik nüfusu ile çekmiş olduğu yüksek dış yatırımlar sayesinde dünya yıllık ekonomik büyüme oranının yüzde 5'ini temsil eden Afrika kıtası ihraç odaklı Çin ekonomisi için elverişli koşullar sunmaktadır (Alao, 2007, s.41). İlk olarak petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynakları açısından dışa bağımlı olan ve Ortadoğu ve Arap petrollerine bağımlılığını azaltma politikası izleyen Çin için Afrika petrolü yeni enerji ve hammadde kaynakları açısından bir cazibe merkezidir. İkinci olarak 25 yaş altı nüfusuyla Afrika kıtası Çin için hem ucuz işgücü hem de Çin mal ve hizmetleri için önemli bir pazar imkânı sunmaktadır. Pekin yönetiminin büyümeye dayalı ekonomik modeli için henüz sanayileşmemiş yeraltı kaynakları ile önemli birer kaynak sağlayıcısı konumunda olan Afrika'yı Çin için olmazsa olmaz kılan son faktör ise enerji alanlarının ve deniz ticaretinin güvenliği açısından stratejik bir öneme sahip olmasıdır. Keza Çin'in ekonomik yükselişinde her zaman önemli bir paya sahip olan kıta ülkeleriyle ilişkileri 1990'lardan itibaren özellikle ekonomik anlamda ivme kazanmıştır. Çin dış siyasetinin anahtar

güdüğü haline gelen enerji kaynaklarına erişimin güvence altına alınması doğrultusunda gerçekleştirmiş olduğu karşılıklı iş birliği ve yüksek dış yatırımlarla günümüzde kıtanın en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir (Chinadaily, 5 Eylül 2018). 2003 yılında 20-30 milyar dolar seviyesinde olan Çin Afrika ticareti 2012 yılında 200 milyar dolara 2017 yılında ise 230 milyar dolara ulaşmıştır. Afrika doğal kaynakları arasında petrol özellikle Ortadoğu ve Körfez ülkelerine bağımlılığı azaltma noktasında Çin ekonomisi için ilk sırada gelmektedir. Petrol, Çin'e yapılan toplam Afrika ihracatının % 62'sini oluşturmaktadır. İhtiyaç duyduğu petrolün yaklaşık yüzde 30'unu Afrika'dan ihraç eden Çin'in önde gelen ticaret ülkelerini başta Angola olmak üzere Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Güney Afrika ve Sudan gibi ülkeler oluşturmaktadır (China Africa Research Initiative). Günümüzde Angola tek başına Çin'in büyümesini sürdürmesi için gerekli olan petrol ihtiyacının yüzde 31'ini karşılamaktadır. Çin'in bir diğer petrol ithalatçısı, başkent Hartum'daki ülkenin en büyük rafinerisinin yüzde 50'sine sahip olan Sudan'dır (Sun, 2014, s.7). Pekin yönetiminin kazan-kazan stratejisi doğrultusunda iki tarafın ortak çıkarlara ve ortak görüşlere sahip olduğu yönünde yaptığı vurgular Çin'in Afrika'da petrol diplomasisindeki payını artırmasını sağlamıştır. Çin'in enerji konusunda kıta ülkelerinden önemli kazançlar elde ettiğinin bir başka önemli göstergesi Çinli petrol şirketi Sinopec'in 2002 yılında Cezayir'in Zarzaitine petrol sahasını genişletmek amacıyla 525 milyon dolarlık bir anlaşma imzalamış olmasıdır (Taylor, 2006, s.944). Özellikle Pekin yönetiminin dışa açılım reformları sonrasında büyük gelişme gösteren iki taraf ekonomik ilişkileri yıllık yüzde 20 oranında artış göstermiştir. Çin Afrika ticaretinin gelişmesi, söz konusu ticarete konu olan ürünlerin çeşitliliğinde de artışı sağlamıştır. Örneğin Çin, başlangıçta kıta ülkelerine temel ihtiyaç malzemeleri ihraç ederken son yıllarda makine, elektronik, tekstil gibi teknik ürünler ihraç etmeye başlamıştır (Kılıç, 2019, s.78). Tarihsel olarak Doğu Afrika Çin'in ticaret ve yatırım faaliyetlerinin merkezi olmasına rağmen son yıllarda keşfedilen enerji ve maden kaynaklarına bağlı olarak Batı Afrika Çin'in yoğun ticari bağlantılarının olduğu bölge olmuştur. Batı Afrika Bölgesi Çin pazarında yüksek talep gören petrol (Gana, Sierra Leone, Moritanya, Çad), uranyum (Nijer), demir (Gine), fosfali (Togo, Senegal), altın (Burkina Faso, Mali), kauçuk (Fildişi Sahili, Liberya) pamuk (Benin, Mali, Burkina Faso) kakao (Liberya) gibi temel tüketim ürünlerine sahiptir (Pigato, s. 4). Pekin yönetimi kendisi için istikrarlı birer pazar olan Afrika ülkeleriyle olan ticaretin devamlılığını sağlayabilmek için Afrika'dan ithal ettiği ürünlere 2010 yılından itibaren yüksek fiyat ve tarife muafiyetleri uygulamaktadır. Örneğin Çin ile diplomatik ilişkiler kurmuş olan en az 30 Afrika ülkesi ihraç ettiği malların yüzde 60'ı için sıfır tarife muamelesi yapılmaktadır (Kılıç, 2019, s.78).

Çin'in Afrika kıtası ile ticari ilişkilerinden elde etmiş olduğu önemli bir diğer kazanım kıtanın pazar ve piyasa koşullarından yararlanıyor olmasıdır. Çin kıta ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmek için Afrika'nın geleneksel ortaklarından farklı bir yaklaşımı benimsemektedir. Diğer bir ifadeyle demokrasi ve insan hakları gibi batının normlarına karşı çıkması Çin'in ekonomik nüfuzunu genişletmesine ve Afrika pazarındaki payını arttırmasına imkân vermektedir (Mbamalu,2020). Çinli imalat işletmecileri dünyanın en hızlı gelişen pazarlarına ev sahipliği yapan kıta ülkelerinin kendilerine sunmuş oldukları düşük fiyat avantajından yararlanmaktadır. Özellikle 2008 ekonomik krizinin Çin ihracat sanayisi üzerinde neden olduğu düşüş, Çin için Afrika pazarının önemini kayda değer ölçüde arttırmıştır. Krizin Çin mallarına yönelik uluslararası piyasada yaratmış olduğu talep düşüklüğü karşısında yeni pazar arayışına giren Çin için Afrika kıtası benzersiz avantajlar sunmuştur. Çin ekonomisinin 2008 ekonomik krizi sonrasında sadece ayakta kalmayıp ilerleme kaydetmesindeki aslan payının Afrika kıtası ile sürdürmüş olduğu dengeli ve istikrarlı ekonomik ilişkiler olduğu belirtilmektedir (Sun, 2014, s.6).

Dünya ekonomisinin geleceğini temsil eden Afrika kıtası Çin için sadece ekonomik kaynaklara erişim konusunda bir hedef değildir. Küresel bir güç olma iddiasındaki Çin için Afrika kıtası aynı zamanda "Çin Rüyası" hedefine ulaşmak için de bir araçtır. Çin Rüyası 2012 yılında Xi Jinping tarafından sömürge sürecinden geçmiş ülkelere de ilham vermek amacıyla dile getirilmiştir. Bu sayede Çin gelişimini Afrika ile ilişkilendireceğini ve Çin halkının çıkarlarını Afrika halkının çıkarlarıyla uyumlu hale getireceğini taahhüt etmiştir (Chinadaily, 14 Ağustos 2013).

Güvenlik Hedefleri

Çin Afrika'da önemli bir politik, ekonomik aynı zamanda güvenlik aktörü olarak ortaya çıkmıştır. Çin'in kıtaya ilişkin izlemiş olduğu mevcut güvenlik hedefleri hâlihazırda kıtadaki ekonomik varlıkları ve Çin vatandaşlarının varlığı ile ilişkilidir. Afrika kıtasında 10 bin Çinli şirketin ve en az bir milyon Çinli vatandaşın varlığı düşünüldüğünde Çin yatırımlarının ve vatandaşlarının fiziksel güvenliği Pekin için bir zorunluluk haline gelmiştir. Kıta ülkelerinin birçoğunda görülen silahlı çatışmalar, terörizm ve deniz korsanlığı sorunları Pekin yönetimini ekonomik ve güvenlik çıkarlarını korumak için güvenlik işbirlikleri gerçekleştirilmeye zorlayan faktörlerden bazılarıdır. Örneğin 2007'de Nijerya'nın güneyinde 9 Çinli işçi kaçırılmış, 2008'de Sudan'da Çin Ulusal Petrol Şirketi'nin 8 işçisi kaçırılmış, 2009'da Güney Afrika'da bir Çinli vatandaş vurularak öldürülmüştür. Pekin yönetimi, Çin vatandaşlarının can ve güvenliklerinin korunamamasını iç politikada ve uluslararası arenada prestijini zayıflatacağını düşünerek iki yönlü bir yaklaşım izlemiştir. Bir taraftan kıta ülkelerinde barış ve güvenliği artırmak için mevcut çok taraflı anlaşmalara katılırken diğer yandan BM Barışı Koruma Operasyonlarına asker göndermiştir (Sun, 2014, s.10). Çin, Afrika Birliği (AU) ile iş birliğini derinleştirmek için AU'nun barışı koruma operasyonlarını desteklemenin yanı sıra AU ordusuna mali destek sağlama ve güvenlik ve barış koruma görevlilerini eğitime taahhüdünde bulunmuştur. (Grieger, 2019, s.3). Öte yandan Çin Afrika ülkeleri ile gerçekleştirdiği ikili tatbikatlar, askerî eğitim ve askerî altyapı inşası yoluyla kıtada askerî varlığını genişletmiştir. Bu bağlamda Çin'in Afrika'da en dikkat çeken askerî hamlesi 10 yıllığına kiralanan Cibuti askerî üssü olmuştur. Çin bu sayede küresel ve bölgesel aktörlerin önemli nüfuz alanlarından biri olan Cibuti'de ülke sınırları dışındaki ilk askerî üssünü inşa etme şansı elde etmiştir. Cibuti askerî üssü Bab-el Mendep Boğazı dolayısıyla sahip olduğu jeostratejik konumu itibariyle deniz ticareti açısından ve Arap petrol sahalarını yakınlığı ile de Çin'e diğer ülkeler karşısında önemli avantajlar sunmaktadır (Headley,2018). Pekin yönetimi askerî üssün kuruluşu gerekçesi olarak Cibuti korsanlarının uğrak noktalarından biri olması ve Somali ile yakınlığı dolayısıyla korsanlıkla ve terörle mücadele olduğunu ileri sürmektedir. Söz konusu gerekçeler Güney Çin Denizi'nden Doğu Afrika'ya uzanan küresel bir askerî katılım politikası ile uyumludur. Bu belirtilen hedefe ulaşmak için birincil mekanizmalardan biri Çin'in gücünü dünyaya yansıtmasına izin veren güçlü bir donanmadır. Cibuti'deki askerî üsler bu hedefi gerçekleştirmenin vazgeçilmez bir parçası olacaktır (Headley, 2018). Çin ve Afrika ülkeleri arasında askerî ilişkiler söz konusu olduğunda ilk akla gelen Cibuti askerî üssü olsa da Çin'in kıta ülkelerine gerçekleştirdiği silah satışları da iki taraf arasındaki askerî ilişkilerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Afrika'nın üçüncü büyük silah tedarikçisi olan Çin'in kıta ülkelerine ihraç ettiği silahlar arasında tank, zırhlı araç, uçak, insansız hava araçları bulunmaktadır. Çin'in silah ihraç ettiği başlıca ülkeler ise Gana, Kenya, Namibya, Çad ve Nijerya'dır.

4. Çin'in Afrika Politikasına Yönelik Stratejileri

Pekin yönetiminin uzun vadeli siyasi ve iktisadi hedeflerine ulaşmasında etkin bir rol üstleneceğini düşündüğü Afrika'ya yönelik izlediği stratejiler iki yönlü bir gelişim göstermiştir. Öncelikle kendi ekonomik kalkınma modelini kıtada mevcut gelişmekte olan ülkeler için bir model olarak sunduğu "Pekin Konsensüsü"³ ve küresel bağlamda yükselişinin neden olacağı olası emperyal vizyondan çekinen ülkeleri Çin'i gönüllü desteklemeye teşvik etmek için ileri sürdüğü "Barışçıl Yükseliş" fikri. İkinci olarak ise yumuşak güç stratejisi doğrultusunda "Çin kültürü ve medeniyetini Afrika'ya ve dünyaya tanıtmaya/yayma çabaları" gelmektedir (Ayдын,2017). Çin'in Wang ve Lu'nun Batı'nın ben-merkezci değerler sistemine ve çatışmacı diplomasi anlayışına karşı çekici bir unsur olarak Konfüçyanizmle

³ **Pekin Konsensüsü:** Her ülkenin siyasi istikrarını bozmadan kendi iç dinamiklerine göre kendi kalkınma programını belirleyebileceği, toplumsal koşullarla birlikte çevre koşullarının da dikkate alarak büyümenin hedeflendiği Çin merkezli siyasi ekonomik model. Detaylı bilgi için bkz: Dustin R. Turin, "The Beijing Consensus: China's Alternative Development Model" *Inquiries Journal*, Vol:2, No.1, 2010, s.1.

ilişkilendirdikleri yumuşak güç stratejileri çok boyutludur (Wang vd, s.428). Çin popüler kültürü, kamu diplomasisi, ekonomik ve diplomatik kanallar vasıtasıyla gerçekleştirilen yardım, yatırım ve çok uluslu kuruluşlara katılım, Konfüçyüs Enstitüleri, 2008 olimpiyatları gibi spor organizasyonları ve kültürel değişim programları bu bağlamda önemli bir paya sahiptir (Vural, 2017, s.131).

Afrika kıtasına jeoekonomik bir perspektifle yaklaşan Pekin yönetiminin Afrika politikasının en önemli özelliği kıta ülkelerine yönelik gerçekleştirdiği söylemlerdir. Kıtada herhangi bir emperyal geçmiş olmayan Çin'in kıta ülkelerinin desteğini kazanmaya yönelik gerçekleştirdiği bu söylemlerinden en önemlileri "Barış içinde bir arada yaşama ve uyumlu dünya inşa edilmesi" dir. Kıta ülkeleriyle ilişkilerini tarihsel bir derinliğe oturtan Pekin yöneticileri 1955 Bandung Konferansı'nda Afrika ülkeleri nezdinde ilk defa ifade edilmiş olan bu ilkeleri hemen her ziyarette tekrarlayarak politika belirleyicilerinin gözünde olumlu bir Çin imajı oluşturmayı amaçlamaktadır (Zhang, 2007, s.522). 19. ve 20. yüzyıllarda sömürgeciliğin en ağır etkilerine maruz kalmış olan kıta ülkeleri iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda esaslarına büyük önem vermektedir. Çin'in Afrika politikasının bu bağlamdaki özelliği yardımda bulunulacak ya da ticari ilişkiler kurulacak ülkelerin içişlerine karışmama ilkesi sonucu bu ülkelere insan hakları ve demokrasi gibi belli şartların dayatılmamasıdır. Bu politika ile ilgili eleştirilere Dışişleri Bakanı vekili Zhou Wenzhong Batı'nın tek taraflı politikalarına toplu olarak karşı çıkmayı ve geliştirmekte olan ülkelerin seslerini yükseltebilecekleri çok taraflı bir sistem oluşturma hedefi doğrultusunda "politik değerlerine ortak aramaktan ziyade iyi işler yapabileceği ekonomik ortamlar arayışına girdikleri" yanıtını vermiştir (French,2004: Çin'in Afrika politikasının önemli bir boyutunu eğitim faaliyetlerini, uluslararası medyayı, uluslararası sergileri ve organizasyonları kapsayan kültürel faaliyetler oluşturmaktadır (Ferdajni, 2012, s.6). Bu bağlamda 2004 yılında Seul'de kurulduğundan beri sayıları muazzam şekilde artan Konfüçyüs Enstitüleri Çin'in Afrika ülkeleriyle eğitim alanda iş birliğini geliştirmeye yönelik stratejilerinin önemli bir enstrümanı haline gelmiştir. Afrika'da Çin dilini öğretmek ve kültürünü tanıtmak, karşılıklı farkındalığı ve anlayışı artırmak için kurulmuş Konfüçyüs Enstitüleri'nin sayısı 48'e ulaşmıştır (Hartig, 2014, s.47). Afrika ile Çin arasında karşılıklı anlayışı güçlendirecek bir köprü işlevi gören enstitülerin haricinde Çin dili birçok kıta ülkesinde okullarda resmi müfredata yerleştirilmiştir. Örneğin 2005 yılında ilk Konfüçyüs Enstitüsü'nün kurulduğu Kenya Çin ile olan ticaretini ve bağlantılarını kolaylaştırmak için okullarda Çincenin en çok konuşulan lehçesi olan Mandarin'i öğretme kararı almıştır (Dahir, 2019). Çin ile Afrika ülkeleri arasındaki eğitim faaliyetlerinin önemli bir boyutunu öğrenci değişim programları ve Çin tarafından Afrikalı öğrencilere verilen burslar oluşturmaktadır. Söz konusu öğrenciler Afrika halkları nezdinde Çin'e karşı çekici bir etki yaratmakla birlikte Çin ile Afrika ülkeleri arasındaki kültür alışverişine önemli katkı sunmaktadır (Wei vd., 2010, s.284). Konfüçyüs Enstitüleri ile kıtada ciddi bir etki alanı kazanan Çin önemli ve sembolik değeri yüksek altyapı projeleri finanse ederek imajını güçlendirmektedir. Afrika Birliği Genel Merkezi başta olmak üzere kıtanın dört bir yanında inşa edilen stadyumlar ile Afrikalı seçkinler üzerindeki nüfuzunu kuvvetlendirmektedir (Heydarian, 2015).

Sonuç

Çin, zengin kültürel tarihi, kendine özgü medeniyet yapısı ve Deng Xiapoing'in 1970'lerin sonuna doğru ilan ettiği dış dünyaya açılma politikası sayesinde yakalığı ekonomik yükselişle küresel ölçekte önemli bir aktör haline gelmiştir. Çin ekonomik yükselişini sürdürebilmek için dünya genelinde hızlı bir ticari nüfuz stratejisine yönelmiştir. Afrika kıtası sahip olduğu zengin doğal kaynaklar, hammadde ve enerji gibi daha birçok özelliği ile Çin ekonomisinin ihtiyaç duyduğu hammadde ve pazar için önemli bir hareket alanı sunmaktadır.

Tarihsel bağlarının güçlü olduğu kıta ülkeleriyle benzer tarihsel deneyime sahip olduğunun altını çizen Çin barışçıl yükseliş, ortak fayda, eşitler arası ilişki gibi iddialı söylemlerle kıta halkları nezdinde kendisine yönelik olumlu bir algının oluşmasını sağlamıştır. Çin'in söz konusu söylemlerinin pratiğe dönüşmesi bağlamında 2000 yılında hayata geçirilen FOCAC zirveleri oldukça önemlidir. Kurulduğu

yıldan bu yana Çin kıta ülkeleriyle daha kapsamlı bir ortaklık tesis etme isteği doğrultusunda uygulamaya koyduğu yardım ve yatırım projeleri ile Afrika'nın en büyük ticaret ortağı unvanına sahip olmuştur. Kıta ülkeleriyle gerçekleştirilen üst düzey ziyaretlerin yanı sıra Çin, Afrika'da liman ve kanallar, yollar ve enerji santralleri, demiryolları ve havaalanları inşa ederek siyasi ve ekonomik nüfuzunu içselleştirmiştir. Bununla birlikte Çin ve Afrika ülkeleri arasında özellikle ticaret ve enerji alanlarında dikkat çekici gelişmelerin yaşanmasına imkân sağlayan zirve toplantıları küresel siyasetin hararetle tartışılan konuları arasında yer almaktadır. Çin özellikle yardım ve yatırımları için herhangi bir şart koşmayan politikası doğrultusunda kıta ülkelerine yönelik ihracat ve ithalat payını her geçen gün artırmaktadır. Afrikalı liderlerce önemli bir alternatif ve kaynak sağlayıcı olarak karşılan Çin'in öz konusu bu tutumu özellikle yüksek krediler aracılığıyla bağımlılık ilişkisi yaratarak kıta ülkelerini kontrol altına alma hususunda eleştirilmektedir. Pekin yönetimi söz konusu eleştirilere ilişkin Çin dış politikasının egemenliğe saygı, içişlerine karışmama, müdahale etmeme ilkelerine dayandığını ileri sürerek bir yandan eleştirilerin gerçeğe bağdaşmasını belirtirken diğer yandan Afrika'da imajını yükseltmektedir.

Çin'in büyüyen ekonomisi için enerji ve hammadde ihtiyacını göz önüne alırsak siyasi ve ekonomik ilişkilerin olumlu bir havada sürdürülmesinin gerektiği kıta ülkelerine yönelik ticaret ve yatırım akışının devam edeceğini öngörmek mümkündür. Bu durum Afrika ülkeleri için şüphesiz yeni fırsatlar yaratmakla birlikte önemli olan ekonomik kalkınmanın hızlandırılması için bu fırsatlardan yararlanıp yararlanılamayacağıdır. Ayrıca Çin yatırımlarının gelecekteki başarısı kıta ülkelerindeki siyasi istikrara bağlıdır. Çin'in Afrika hükümetlerine sunduğu koşulsuz kalkınma yardımları iç çatışmaların yaşandığı kıta ülkelerinde otoriter rejimlerin artmasına yol açabilir. Bu önemli süreçte kıta ülkelerinin ilk adımı söz konusu yardım ve yatırımları kıtada barış ve istikrarı garanti altına alacak şekilde yoksulluğun azaltılması ve sosyal güvenliğin güvence altına alınması yönünde Çin ile olan ilişkilerini doğru yönetmeleri ve gerekli yapısal dönüşümleri hayata geçirmeleri olmalıdır.

Kaynakça

- Agbebi, M. ve Virtanen, P. (2017). Dependency Theory-A Conceptual Lens to Understand China's Presence in Africa, *Forum for Development Studies*, 429-451.
- Aiping Z. ve Origin S. Z. (2018). Achievements, and Prospects of the Forum on China-Africa Cooperation, *China International Studies*, 96-97.
- Alao, A. (2007). *Natural Resources and Conflict in Africa: The Tragedy of Endowment*, University of Rochester Press.
- Alpay, Y. (2009). Çin Afrika'da Ne Yapıyor. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Sayı 14, 1-18.
- Altman, M. (2015). *Talking China –Africa Trade Relations to New Heights*, Daily China, 5 Eylül 2018 tarihinde, <https://www.chinadaily.com.cn/a/201809/05/WS5b8f2ea0a310add14f389ab8.html>
- Anshan L. et.al. (2012). The Forum on China-Africa Cooperation: From a Sustainable Perspective , *Centre for African Studies Peking University*, 1-32.
- Armaoğlu F. (2009). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi.
- Asha- Rose, M. *Chinese Dream, African Dream: Achieving Common Development*, 28 Ağustos 2018 tarihinde, http://www.chinadaily.com.cn/business/2013-08/14/content_16893637.htm.
- Aydın H. *Afrika'da Kamu Diplomasisi: Çin ve Türkiye Muhasebesi*, 28 Eylül 2017 tarihinde <https://www.afam.org.tr/afrikada-kamu-diplomasisi-cin-ve-turkiye-muhakemesi>.

- Aydın H. *Uluslararası Aktörlerin Afrika Zirveleri Nasıl Okunmalı?* 21 Kasım 2019 tarihinde, <https://www.afam.org.tr/uluslararasi-aktorlerin-afrika-zirveleri-nasil-okunmali>.
- Brautigam D. (2008). China's African Aid: Transatlantic Challenges. *Washington D.C.: German Marshall Fund of the United States*.
- China Africa Bilateral Trade Data Overview, John Hopkins Scholl of Advanced International Studies, (tarih belirtilmemiş) <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade>.
- China in Africa The Role of FOCAC, Institute of Developing Economies Japan External Trade Organization, (tarih belirtilmemiş) https://www.ide.go.jp/English/Data/Africa_file/Manualreport/cia_04.html
- Chipaike R. ve Mhandara L. (2013). Evading Punishment: An Analysis of Zimbabwe-China Relations in an age of Sanctions, Mulugeta Gebrehiwot Berhe ve Liu Hongwu, (der.), *China Africa Relations Governance, Peace and Security*, Institute for Peace and Security Studies and Institute of African Studies, 146-165.
- Çin Afrika İşbirliğinden Yeni Yılda Dünyaya Yeni Bir Çehre 13 Ocak 2020 tarihinde <http://turkish.cri.cn/index.htm>
- Dahir A.L. China's Global Campaign to Promote its Literature Has Arrived in Africa, 27 Eylül 2019 tarihinde, <https://qz.com/africa/1717667/china-campaign-to-promote-its-literature-launched-in-kenya/>
- Declaration of the Johannesburg Summit of the Forum on China- Africa Cooperation, 25 Aralık 2015 tarihinde https://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/t1327960.htm
- Durul T. ve Kabakçı F. Çin'de Dışa Açılımlın 40 Yılı ve Geleceği, Anadolu Ajansı, 17 Kasım 2018 tarihinde, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cinde-disa-acilimin-40-yili-ve-gelecegi/1313910>
- Edoho, M. F. (2011). Globalization and Marginalization of Africa: Contextualization China- Africa Relations, *Africa Today*, Vol:58, No:1,102-124.
- Enuka C. (2008). The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC): A Framework for China's Re-engagement with Africa in the 21st Century, *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, Vol. 30, No. 2, 209-218.
- Faces of Africa Kwame Nkrumah: a story of vision and tragedy, CCTV.com, 12 Ağustos 2014 tarihinde <https://africa.cgtn.com/2017/04/24/faces-of-africa-04232017-kwame-nkrumah-a-story-of-vision-and-tragedy/>
- Forum on China –Africa Cooperation Beijing Action Plan (2019-2021), 5 Eylül 2018 tarihinde, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1593683.shtml
- Grieger, Gisela, (2019). China's growing role as a security actor in Africa, *EPRS / European Parliamentary Research Service*,1-22.
- French, H. W. "China in Africa: All Trade, With no Political Baggage", 8 Ağustos 2014 tarihinde, <https://www.nytimes.com/2004/08/08/world/china-in-africa-all-trade-with-no-political-baggage.html>
- Heydarian, R. J. "Çin'in Afrika Atılımı", 7 Şubat 2015 tarihinde, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/cinin-afrika-atilimi>
- Headley, T. "China Djibouti Base: A One Year Update", *The Diplomat* 4 Aralık 2018 tarihinde, <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update/>.

- Hinga, E.S. et. al. (2013). "China- Africa Cooperation – An Understanding Relationship Built on Mutual Respect and Common Benefits: A Review", *International Research Journal of Social Sciences*, Vol. 2(9), 26-32.
- The 7th Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) Held in Beijing, 2 Eylül 2018 tarihinde,
http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/02/c_137438844.htm.
- President Jiang Zemin's Visit to Six African Countries, (tarih belirtilmemiş),
<https://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/zyzl/hywj/t157833.htm>
- Kılıç, F. (2019). Küresel İlişkiler Bağlamında Çin'in Afrika'daki Ekonomi Politikası: Nijerya, Angola, Sudan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örnekleri, *International Journal of Politics and Security*, 1(1), 71-96.
- Koşar, A. Çin'in Afrika İstilasası, (tarih belirtilmemiş) <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/275-sayi-241/783-cinin-afrika-istilasi>
- Larkin, B. D. (1971). *China and Africa, 1949–70: the Foreign Policy of the People's Republic of China*, Center for Chinese Studies, No.5, Berkeley.
- Luke, H. (2010). China and Africa Friends with Benefits, *East Asia Forum Quarterly*, ss.24-25.
- Mbamalu, S. Lest we forget China trained African freedom fighters, 15 Ocak 2020 tarihinde,
<https://thisisafrika.me/politics-and-society/lest-we-forget-china-trained-african-freedom-fighters>.
- Mlambo, C. et.al., (2016). China-Africa Relations: What Lies Beneath?, *The Chinese Economy*, 257-276.
- Mohan, G. ve Power, Ma. (2008). New African Choices? The Politics of Chinese Engagement, *Review of African Political Economy*, Vol. 35 No.1, 23-42.
- Orakçı, S. Mitle Gerçek Arasında Yükselen Afrika, 31 Ekim 2018 tarihinde https://insamer.com/tr/mitle-gercek-arasinda-yukselen-afrika_1751.html.
- Orakçı, S. Yükselen Güç Afrika, Business Diplomacy, 28 Ağustos 2019 tarihinde,
<https://businessdiplomacy.net/tr/you%CC%88kselen-gu%CC%88c%CC%A7-afrika/>
- Pang, Z. (2013). The Non-interference Dilemma: Adapting China's Approach to the New Context of African and International Realities, Berhe, M. G.and Hongwu, L. (der.), *China Africa Relations Governance, Peace and Security*, Institute for Peace and Security Studies and Institute of African Studies, 46-54.
- Pigato, M. ve Gourdon, J. (2017). The Impact of Rising Chinese Trade and Development, Assistance in West Africa, Africa Trade Practice Working Paper Series, 1-25.
- Shaw, T. M.et.al., (2007). Global and/or Regional development at the Start of the 21th Century? China, India and South Africa, *Third World Quarterly*, Vol.28, No.7, 1255-1270.
- Shelton, G. ve Paruk, F. (2008). The Forum on China- Africa Cooperation A Strategic Opportunity, *Institute for Security Studies*.
- Strange, A. et.al. (2013). China's Development Finance to Africa: A Media-Based Approach to Data Collection, *Center for Global Development*, Washington, 1-63.

- Sun, Y. (2014). Africa in China Foreign Policy, John L. Thornton China Center and Africa Growth Initiative, 1-39.
- Taylor, I. (2006). China's oil diplomacy in Africa, *International Affairs*, 82(5), 937-959.
- Tepebaş, U. Yükselen Güçlerin Afrika'daki Kalkınma Politikaları: Çin Halk Cumhuriyeti Örneği, TASAM, 15 Mart 2011 tarihinde https://tasam.org/Files/Icerik/File/yukselen_cinin_afrika_politikalari_be95dd7b-06fd-4d60-a3de-91c8167dce64.PDF.
- The Bandung Conference 1955, 20 Mart 2005 tarihinde http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-04/20/content_435929.htm
- The Forum on China- Africa Cooperation Johannesburg Action Plan (2016-2018), 25 Aralık 2015 tarihinde, http://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/t1327961.htm
- Tull, D. M. (2006). China's engagement in Africa: scope, signifiante and consequences, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 44, Issue 03, September, 459-479
- Turin, D. R. (2010). The Beijing Consensus: China's Alternative Development Model, *Inquiries Journal*, Vol:2, No.1,1-2.
- Üngör, Ç. (2009). Çin ve Üçüncü Dünya, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No.41, 27-38.
- Worden, R. L. (1983). China's Balancing Act: Cancun, the Third World, Latin America, *Asian Survey*, Vol.23, No 5. 619- 636.
- Zezeza, P. T. (2014). "The Africa-China relationship: challenges and opportunities", *Canadian Journal of African Studies / Revue canadienne des études africaines*, 48: 1, 145-169,145-169.